

VÁNDORLÁS A HEGYEKBE

Mielőtt a túrákról, ajánlott utakról íránk, mindenképpen le kell szögeznünk, hogy jelen útikönyvünk nem turistavezető. Ebből következik, hogy sem megfelelő turistatérképeket, sem a bejáráshoz szükséges időket nem tudunk közölni. Csak egy ajánlott vándorlási útvonalat írunk le, amihez feltétlenül szükség van megfelelő, lehetőleg új turistatérképekre. Az általunk most javasolt turistautak jelzése, időnként pedig a vonalvezetése is változik, tehát a térkép használata elengedhetetlenül szükséges.

Mindezek előrebocsátásával mégis fontosnak tartjuk, hogy közöljünk egy olyan útvonalat, amelynek alapján a Hernád és a Gölnic folyók köze bejárható, a legfontosabb turistolátványosságok megközelíthetők. Ez annál is inkább szükséges, mert a vidék nevezetességeit már a múlt század végén is nemcsak a gyógyhelyek, hanem a különleges természeti képződmények is jelentették.

Mielőtt a vándorlást elkezdenénk, szólnunk kell a **Magyarországi Kárpátgyesületről**, amely az általunk bejárandoó vidék turistolátványosságainak felfedezésében és megismertetésében kezdeményező, alapvető szerepet játszott.

A Magyarországi Kárpátgyesület 1873-ban alakult, s a székhely kezdetben Késmárkon volt, majd 1891-től Iglón. Az egyesület alapszabály szerinti célja a Magas-Tátra, majd később egész Magyarország turisztikai értékeinek feltárása és a turistaélet, turisztaszemlélet elterjesztése. Ennek érdekében évkönyveket adott ki, amelyeket előbb Kassán és Késmárkon, majd 1884-től Iglón nyomtattak. Az egyesület működését osztályokban végezte, vidékünkön az iglói és a lőcsei osztály működött. A tagok mindkét helyen számos turistautat jelöltek meg, építettek ki, és menedékházak is létesültek. Ugyanakkor törekedtek arra is, hogy az ide üdülni, pihenni érkezőkkel is megismertessék és megkedveltessek a turistaéletet, ezért széles körű propagandát is kifejtettek. Ennek eredményeként számos mai látványosság már jó egy évszázada a turisták érdeklődésének a középpontjában áll.

Mindezeket tudva, ezeket ismerve, vágjunk tehát neki a túrának!

Kirándulási helyül ezúttal is Iglót választottuk, ahonnan Szepessümeg-Csingó (Čingov) útvonalon közelítjük meg (autóval, busszal, a szepessümegi vasútállomásról gyalog) Csingót. Innen a sárga jelzésen indulunk el (vagy folytatjuk utunkat, mert a szepessümegi vasútállomástól ezen a jelzésen lehet legrövidebb úton Csingóig eljutni) a *Tamásfalvi-kilátóhoz* (Tamášovský výhled). Az első nevezetesség – megfelelő kaptató után – az *Ihla* mészplatója. Ide kimerészkedve láthatjuk a Hernád túlsó, bal partjának hegyeit, erdeit, majd a fenyvesek között és mellett kapaszkodunk fel a Tamásfalvi-kilátóhoz.

A kilátó nem a mi fogalmaink szerinti kilátó, épített műtárgy, hanem a természet által alkotott magas terasz, ahonnan a Hernád-áttörés mély völgye és a túlsó part hegyei, erdői látszanak. Utunkat folytatva, immár lefelé ereszkedve, a Szepesi-medence községei közül látunk kettőt-hármat. A lejövetelkor figyeljünk arra, hogy a sárga jelzésről térjünk át a zöldre. A zöld turistaút ugyanis levezet egészen a folyóig, a Hernádhoz. Itt van lehetőségünk – áttérve a kék jelzésre –, hogy néhány száz métert megtegyünk a *folyó közvetlen medrében*. Azonban a kiépített, többszörösen megerősített vasrácsokon se feledkezzünk el az óvatos haladásról!

A következő állomáshely a *Létánfalvi-malom* (Letanovský mlyn). A folyó bal partján állt egykor a létánfalvi malom, aminek a helyén most turistatelep alakult ki. A Menedékkőn lakó barátok is itt keltek át a Hernádon, innen indultak neki a hegynek. (A Hernádot átívelő kőhíd 1341-ben épült itt, de ma már csak vashidat látunk). Vágjunk mi is neki a Menedékkőre felvezető útnak, amit innen a piros jelzés mutat!

Meredek kapaszkodó után végre felérünk a *Menedékkőre*, amelyet egykor Lapis Refugii vagy Lethankő, ma Klátoriško névvel illetnek, de a magyar történelemben Látókő (Schauberg) néven is ismert. Tekintsünk vissza erre a történelemre!

Kolostor (Kloster; Klátoriško)

A Látókőn lévő kolostor története tulajdonképpen a tatárjárás körüli időkből kezdődik. Lőcse lakossága 1241–42-ben itt várta ki a vész elmúltát, s nevezte el a helyet Menedékszírtnek (Lapis

Refugii). Amikor a Szent Brúnó tanítását követő néma barátok, a karthauzi szerzetesek magyarországi letelepítése felvetődött, Márton, zsákóci (izsákfalvi) plébános a Menedékszirtet javasolta a szerzetesrend székhelyéül. Ez ugyanis lakott helyektől távol feküdt, itt tehát a világtól való elzárkózást, a magányt – mint a karthauzi rendtartás egyik legfontosabb követelményét – a barátoknak biztosítani tudták.

A Keresztelő Szent János tiszteletére emelt kápolna és a rendház 1307-ben készült el, ahová az első szerzetesek Seitzből érkeztek. Az építkezésről és az itteni élet megindulásáról a „Karthauzi Névtelen” „Menedékszirt alapításának története” című írása tudósít, amelyben olvashatunk az első magyar szerzetest ért csodáról is. Dénes – aki feltehetően lipthói nemes volt – állt be legelőször a rendbe, akit a juhok pásztorolásával bíztak meg. A Dénes őrizte birkanyáját azonban megtámadta egy medve, s napnyugtakor a pásztor szomorúan számolt be a veszteségről.

Erre a rendház előjárója azt tanácsolta Dénesnek, hogy a medvét legközelebb a „szent engedelmesség erényének erejével” állítsa meg. Valóban, a következő alkalommal Dénes szavára a medve „megrettent, s mozdulatlanul állva maradt: amit látván Dénes testvér, legyőzi természetes félelmét, s közelebb lépve a medvéhez övéhez kötözi azt, s a közeli monostorhoz vezeti, és a szelídítetlen vadállat szelíd báránnyá lesz... Végre a medvét szabadon bocsátják s meghagyják neki, hogy a testvérek birtokának területére többé ne merészeljen jönni.”

Ha medve nem is, a XV. században a husziták veszélyeztették a menedékszirti remetéket, úgyhogy azok kénytelenek voltak a védett városba, Lőcsére költözni. Csak a veszély elmúltával, a század utolsó évtizedében telepedtek vissza, végül azonban 1543-ban a kolostort – a szepesi városok védelme, biztonsága okából – mégis elhagyták, lerombolták. A karthauzi barátok a Dunajec mellett, a Szent Antal-völgyi Vörös Kolostorban húzódtak meg.

Az egykori kolostor fennsíkján ma a kápolna romjait (amelyet feltehetően még a lőcséiek építettek az 1240-es években) és a kolostor alapjait láthatjuk (a kövek jelentős részét a múlt század elején lehordták a savniki püspöki nyaraló építéséhez). A kolostor mellett ma is vizet ad a forrás, amely egykor az itt létesített

halastavat táplálta, sőt a fák között az egykori halastó platója is kivehető.

„Menedék-kő” című költeményében Tompa Mihály elmesélte a zárda egykori harangjának a történetét, amelyért két helység is versengett. Végül Káposztafalva győzött, s a legenda szerint a faluban ma is azzal a haranggal harangoznak, amit a Menedék-kőről bárányokkal húzattak el.

A menedékkői pihenő után utunkat sárga, a Béla-patak (Bielypotok) felé vezető jelzésen folytatjuk. A sárga jelzés a patak völgyében a zölddel egyesül, s mi ezen haladunk felfelé a völgyben. Előtte azonban megállunk és megemlékezünk arról, hogy itt, a *Kysel* belefolyásánál egykor jeles turistaút nyílt, amely a *Kysel* vízeséseire, a patak szurdokába vezetett fel. 1976-ban azonban – felelőtlen tűzgyújtástól – az egész szoros kiégett, még a mészkősziklák is átforrósodtak, a kalciumkarbonát tartalmú kőzet az „égetett mész – oltott mész – mész” kémiai folyamatán haladt végig. Így a tűzzel nemcsak a növény- és állatvilág, hanem a geológiai képződmény is súlyosan károsodott. Napjainkban – és feltehetően még sokáig – ez a völgy nem látogatható.

Továbbhaladva egy favágó sírkeresztjét látjuk: „Alexi Ivan 1905–1928” Itt emlékeznünk kell arra, hogy a Coburg-uradalomban kiterjedt erdőhasznosítás folyt, tehát a Káposztafalvi-mészkőhegység erdőinek zömét is bevonták a modern erdőgazdálkodásba. Ennek érdekében a fakitermelést a leghozzáférhetősebb helyeken is végezték, mivel a vasgyártáshoz, ércfeldolgozáshoz – hiszen az uradalomnak is voltak a Sztraceni-völgyben ilyen berendezései – szükséges fát a környéken igyekeztek beszerezni, biztosítani. A szálfákat és a tűzifa jelentős részét is a patakmedrekben úsztatták le. (Itt ugyanis a vízesések miatt tutajozásra gondolni sem lehetett.) Egy helyen, a „Zadna diera” völgyében (a Nagy-Fehér-patak – Velká Biela voda – jobb oldali mellékveze) 1904-ben facsúztatót építettek, de máshol csak úsztatni tudtak. Egy ilyen faúsztatásnak esett áldozatul az itt nyugvó favágó.

Végül megjegyezzük, hogy az intenzív erdőgazdálkodás visszaszorítása érdekében az 1920-as, 30-as években több lépést is tettek, így a vidék mai erdői az üdülést, pihenést és a természetvédelem szempontjait szolgálják.

Utunkat folytatva hamarosan elérjük a Káposztafalvi-mészkö-hegység (Szlovák Turistaparadicsom) egyik nagy látványosságát, a **Szokolia dolinát**. A szurdokba a sárga jelzés visz be, de feltétlenül tudnunk kell, hogy itt csak egy irányban, alulról felfelé szabad haladni. A bejárást létrák, kapaszkodók és természetesen kötéllel, láncsal ellátott utak segítik. A szurdok vízesei alulról felfelé: Mellék-, Sziklás-, Fátyol- és Felső-vízesés.

A szurdok felfedezésével kapcsolatosan tudjuk, hogy napjaink eme nevezetes látványosságát későn, csak 1910-ben tárták fel, és 1913-ban látták el turistajelzésekkel, tehát viszonylag fiatal turistacél. Az elnevezéséről pedig a következőket érdemes tisztáznunk.

A mai nyelvhasználat a szlovák „dolina” megjelölést szurdokként magyarítja, tehát „Szokolia-szurdok” lehet a neve, sőt újabban mind nagyobb teret nyer a „kanyon” kifejezés is. Ez utóbbi azonban idegen a magyar nyelvtől. Korábban a „hegyzug” vagy a „gugyor” kifejezést alkalmazták ezekre a természeti képződményekre. A német „Klamm” elnevezést ugyanis így magyarították, illetve az elsősorban a földrajzi és műszaki nyelvben használatos „hegyzug” kifejezést a Hernád-áttörés környékén a tájnyelvi „gugyor” szóval ültették át a mi nyelvünkbe. Ezek után a turistáktól csak azt kérhetjük, hogy legalább passzív módon ismerjék a „hegyzug” és a „gugyor” kifejezést is – akár a „dolina”, akár a „szurdok”, de legfőképpen a „kanyon” mellett.

A gugyor keletkezését elsősorban a különböző keménységű kőzetek egymásmellettségéből magyarázhatjuk meg. „A réteges kőzetek – írták a századfordulón – természetüknél fogva lágyabbak lévén, a hegyi patak az erózió által rendszeren a völgy fenekére lekerült, eme kevésbé kemény rétegeket mossa ki legelőbbis a kemény óskőzet bordái közül, majd a lágy kőzetbe befurakodván képezi vízeseit, majd pedig ezek által és segítségével víztömegének részint vegyi, részint mechanikai erejével, a hegyzugot (gugyor, németül Klamm).” Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gugyor keletkezése a Káposztafalvi-mészköhegységben nem különböző kőzetek mellett jött létre, hanem elsősorban egynemű triász mészkőben. Itt a jégfolyók (morénák), majd az olvadás után a patakok vize törte, mélyítette a viszonylag puha kőzetet.

Míg a földtörténet eme csodáin elgondolkodunk és az elnevezésekkel is némileg tisztába jövünk, felérünk a *Glac-fennsíkra*, a *Nagymezőre* (Velká polana). Érdemes itt elidőznünk, sőt elsétálunk (a zöld jelzést déli irányban követve) a fennsík déli, majd nyugati oldalára. Ott találjuk ugyanis a Glac régi erdészházának maradványait (kútját), amivel kapcsolatban leírjuk egy régi erdész dolgait.

Itt élt a múlt században REGECZ MIHÁLY erdőőr. REGECZ élete végéig, 103 éves koráig volt a Coburg-uradalom erdőőre, és igen egészséges életmódot folytatott. Járt az erdőt, télen gyakran méteres havon hótalpakkal (hóráfokkal) közlekedett. A ház körül télen-nyáron ingujjban dolgozott, s csak vasárnaponként ment le Káposztafalvára a misére, egyéb faluba, városba nem járt. 81 évesen nősült másodjára, amikor egy 18 éves hajadont vett feleségül, akitől még két gyermeke született. Később, a századfordulón a veje volt itt az erdész.

Elhagyva az egykori erdőőri lak kútját, a kék jelzést követjük, amely levezet bennünket a Maly Zajf völgyébe, amit követve a *Sztracennai-fűrészmalomnál* (Stratenská pila) érjük el a Gölnic duzzasztott medrét, majd tavát. A Gölnic előtt balra fordulunk és a piros jelzést követjük, amelyen bejutunk **Imrikfalvára** (-; De-dinky).

Ezt a most leírt utat Imrikfalváig célszerű két részben megtenni, míg a következő út **Iglófüredig** egynapos.

A piros jelzésen indulunk el a Fehérvíz (Biele Vody) telepen keresztül. (Ez a település Iglóhollópatakhoz – Mlynky – tartozik.) Végig völgyben, kényelmesen haladhatunk, majd csak a pataktól eltávolodva kezdődik az emelkedés a Certova hlavára, az Ördögfejre (Teufelskopf; Čertova hlava). Az Ördögfej egy hegynyereg, amely a Pokol-hegy (Hüll; Hyl) – balról – és a Haniszkova – jobbról – között fekszik. A hegynyergen megállva észak-északkelet felé tekintve látjuk a Galambos- (Taubnitz-; Holubnica-) patakot, amelynek völgyében majd folytatjuk az utunkat. Távolabb, a Branyiszkói-hegység előtt a szepesi vár is látható. Keletre, délkeletre a Kis- és Nagy-Murány, délre pedig az iglói Király-hegy és a Gölnic folyó völgye. Keletre a *Gerava-* (Geraun; Geravy-) fennsík, illetve a Pokol-hegy látható.

Az Ördögfejről leereszkedve a Galambos-patak völgyében kisebb vízduzzasztó és erdészház mellett haladunk el, majd megérkezünk az egykori iglőfüredi halastavakhoz (Rybník), majd a kitáguló völgyben Iglőfüredre.

Iglőfüredről visszatérhetünk kiindulási állomásunkra, Iglóra, vagy pedig – két napot még rászánva – folytatjuk vándorlásunkat az Iglói-hegyek és a Galmusz-hegység hegyein-völgyein keresztül.

Iglőfüredről a zöld jelzésen haladva, a Király-völgy (Königseifen; Králova dolina) mentén felfelé menve a Grätel-hegynyereg (Gretla) jutunk. Innen szép kilátás nyílik az Iglói-hegyek déli tagjaira, különösen a Greinerre (Grajnár).

Utunkat a sárga jelzésen folytatjuk, vagy pedig a műúton haladunk. Mindkettő érinti **Szepespatak** (Kis-Hnilec; –; Hnilčik) községet. A község tulajdonképpen két részből áll. A felső az egykori Szepespatak, míg az alsó az egykori Rosztoka-bányatelep. Az alsó, tehát a bányatelepen lévő templommal csaknem szemközt kell a műútról a sárga jelzésen balra térni (a befutó patak medre mellett felfelé menni), amiről aztán elérjük a zöld jelzést, s jobbra fordulunk. (Akik a sárga jelzésen jöttek végig és nem mentek le a Rosztoka-bányatelepi templomhoz, azok értelemszerűen balra fordulnak.) A zöld jelzést követve hamarosan **Görög-faluhoz** (Zavadka; –; Zavadka) érünk. Az egykor főleg ruszinok által lakott település Szepes vármegyének csaknem a legmagasabban fekvő faluja (823 m). Érdekesek a település feletti sziklák.

A zöld jelzést követve a Szoszinka- (Sosninka-) hegyre érünk, ahonnan szép kilátás nyílik. Utunkat továbbra is ezen a jelzésen követve, lombos erdőkön és hegyi tisztásokon keresztülhaladva érünk fel a Bükkerdő (Buchwald; Bukovec) csúcsra (1127 m), ahonnan nemcsak a Gölnic völgyét, hanem a folyón túli hegyeket is láthatjuk. Észak felé tekintve akár a szepesi várat is megláthatjuk, nyugat felől pedig a Király-hegy, az Alacsony-Tátra emeleti csúcsa zárja a láthatárt.

Innentől kezdve a zöld jelzés tulajdonképpen egy gerinctúra útvonalát jelöli ki, amely a Nyilas- (Hnilecké vrch)-hegység 1000 méter körüli csúcsain vezet bennünket végig. (Itt megjegyezzük, hogy a Nyilas-hegységet, hegysort mi a Galmusz-hegységgel

együtt tárgyaltuk, bár ezeket a hegyeket a Porácsi-völgy tulajdonképpen elválasztja a szűkebben vett Galmusz-hegységtől, az északi résztől.) A zöld jelzés utolsó, általunk bejárt hegye a Krompai-hegy (Krompassky vrch), amin találkozunk a piros jelzéssel.

Eddig kelet felé haladtunk, de most visszafordulunk a piros jelzésen nyugatra és leereszkedünk a Szalánki- (Slovinsky-) patak völgyébe. Itt a hosszan elnyúló település, **Alsó- és Felsőszalánk** (Alsó- és Felsőszlovenka; –; Slovinky) házai között folyik bele a Porácsi-patak a Szalánki-patakba, s nekünk az utunk a továbbiakban a Porácsi-patak, illetve a Porácsi-völgy (Porácska dolina) mentén vezet. A sziklák leszűkítik a völgyet, és csodálatos, csak a Káposztafalvi-mészakőhegységben látott alakzatokban tornyosulnak fölénk, de ezeknek a színe vörös. Vereshegy előtt turisztikai központot találunk, majd beérünk **Vereshegyre** (Porács; –; Poráč). A helység nevezetes még csontbarlangjáról is. A porácsi csontbarlangban barlangi medve, -oroszlán és -farkas, továbbá szarvas csontmaradványait és őskori eszközöket találtak.

Vereshegy után továbbra is a piros jelzést követjük, illetve a műúton is haladhatunk, s így érünk a következő helységbe, **Ötösbányára** (Kotterbach; Rudňany).

A mintegy 6 km hosszan elnyúló bányatelepről írták századunk első évtizedében: „A kotterbachi bányák a Szepesség leg-gazdagabbjai közé tartoznak. A réz- és fakőérczetek a felső-magyarországi bányászársulat aknáztta ki. 1895-ben a bányák Rothschild birtokába jutottak, s azóta főleg vaskövet bányásznak. A pörkölt érczek a külföldre szállíthatnak.” Az erdészeti részben pedig már utaltunk rá, hogy az ércpörkölkők kén- és higanytartalmú füstjétől az itteni erdők a századforduló éveiben jelentős károsodást szenvedtek. A mintegy két-háromezer holdon károsodott erdőket aztán füstszűrők felszerelésével tudták a további pusztulástól megvédeni, míg csaknem 300 kat. holdon a kipusztult fák helyén új erdőt kellett létesíteni.

A bányákhoz, ércpörkölkökhöz egyébként külön iparvasutat is kiépítettek, s az ipari, bányászati tevékenységre ma is jó néhány emlék utal. Ötösbánya így mintegy a szepességi bányászokás napjainkban is látható „kövülete”

Ötösbányáról műúton érhetjük el **Márkusfalvát**, ahonnan akár műúton, akár vasúton visszaérünk kiindulási állomásunkra, **Iglóra**. Végül megjegyezzük, hogy Iglófüredről indulva az előbb leírt útvonal egy nap alatt nem járható be. Legalább egyszer szállást kell foglalni. Erre talán legalkalmasabb a Korompai-hegy alatt lévő turistaközpont.